

pra n. 47) et ad praesens cum aliis bene advertit Sanchez, lib. VII, disp. 15, n. 4, indeque recte infert, quod peccans cum conjugis consanguinea in tertio gradu, jure petendi debitum non privetur.

55. *Incurrit etiam alias juris penas et mortua conjugis innocente non potest amplius nubere.* — Resp. II. Conjugis cum consanguinea conjugis suae carnaliter peccans (praeter alias penas a jure civili in tales delinquentes statutas) de jure canonico in poenam delicti incestuosi debet manere inuuptus, ita, ut cum nulla muliere possit amplius contrahere matrimonium; quamvis, si illud contrahat, valeat. Communis ac certa textu expresso c. 2 et 4, h. t. juncto can. *Si quis*, 5, cau. 35, q. 2, quam poenam etiam ipsa conjugis innocentis consanguinea cum altero peccans incurrit, arg. cit. can. *Si quis*, 5, cau. 35, q. 2, et c. 1, h. t. ibi: «Nec filiastra (privigna, seu filia uxoris suae, cum qua maritus peccaverat) nec ille ullo unquam tempore se poterunt matrimonio copulare.»

56. *Etsi peccarit cum consanguinea conjugis prius jam defuncti.* — Procedit conclusio etiam in casu, quo quis carnaliter peccat cum consanguinea conjugis prius jam defunctae. Sanchez, lib. VII, disp. 15, n. 12; Engel, h. t. n. 5; Barbosa, in c. *Transmissa*, 4, de *Eo qui cognovit*; Pirhing, eod. n. 4, et alii contra Sotum et nonnullos alios a Sanchez citatos, textu expresso cit. c. *Transmissa*, 4, eod. ubi narratur casus de copula carnali cum consanguinea uxoris jam defunctae habita. Ratio est, quia etiam tunc adhuc verum committitur delictum incestus, ob quod solum poena haec lata est.

57. *Requisita ad hoc, ut quis ob incestum cum consanguinea uxoris fiat inhabilis ad nubendum.* — Notandum tamen, ad hoc, ut praefata poena a peccantibus incuratur, requiri quod sciant se esse affines, et unum ex peccantibus esse in primo, vel secundo gradu conjunctum alterius peccantis conjugis. Sanchez, loc. cit. n. 9, asserens ita docere universos, arg. c. 1, de *Eo, qui cognovit*, ibi: «Si quis scienter.» Et ratio est, quia alias verum et formalem incestum non committunt; ob quod haec poena lata est.

58. Ob eandem rationem, hanc poenam non incurrit femina per vim cognita, Sanchez, loc. cit. n. 10; Engel, loc. cit. n. 7; Pirhing, in c. *de Eo, qui cognovit*, n. 6. Ratio est, quia in tali casu talis femina penitus nullam committit culpam, consequen-

ter nullam incurrit poenam, arg. c. *Discretionem*, 6, de *Eo, qui cognovit*.

59. Aliud est de affinitate; haec enim, quia non ob delictum, sed ex sola carnis unione provenit, etiam ab eo contrahitur, qui ignoranter carnaliter cognoscit consanguineam uxoris, vel alterius a se prius cognitae.

60. *Non requiritur, ut fiat seminatio intra vas.* — Ulterius requirit Sanchez, loc. cit. n. 11, cum aliis copulam perfectam, et quidem talem, quae apta est generationi prolis, ita ut saltem vir intra vas feminae seminet; verum haec doctrina non placet; quamvis enim verum sit, requiri perfectam copulam, ita ut vas mulieris vere penetretur, arg. can. *Extraordinaria*, 11, cau. 35, q. 2 et 3, tamen seminatio intra vas non videtur necessaria, eo quod haec poena non proveniat ex sola perfecta carnis unione, uti affinitas, sed ex delicto incestus quod vere et formaliter est tale, etiamsi vir non seminet intra vas, ut omnes fatentur. Imo si vir vase penetrato ad evitandam impraegnationem dein seminet extra vas, delictum incestus majus est, et augetur: consequenter a poena, quae principaliter intuitu delicti incestus a jure posita est, immunis esse non debet.

61. *Quid hodie consuetudo habet de hoc inhabilitate.* — Pro praxi tamen observandum cum Navarro, in *Manual*. cap. xxii, n. 75; poenam incestuosi, vi cuius abstinere debet ab omni matrimonio cum quacunque tandem contrahendo, hodie consuetudine contraria ubique esse abrogatum: vel si alicubi adhuc vigeret, posse saltem in eo dispositionem episcopum.

62. *Qui cognoscit consanguineam sponsam, nec cum hac, nec cum illa potest matrimonium contrahere.* — Queritur IV. Quid juris, si quis cum consanguinea suae sponsae carnaliter peccet? Resp. Si quis carnaliter cognoscit consanguineam sponsam in primo vel secundo gradu, contrahit cum propria sponsa affinitatem, et ex hac impedimentum dirimens, ita, ut sine dispensatione matrimonium cum illa valide contrahere non amplius possit. Communis ac certa per dicta supra. Nec potest talem sponsam consanguineam, quam carnaliter cognovit, in uxorem accipere, si est in primo gradu consanguinea sponsae, eo quod per praecedentia sponsalia jam contraxerit impedimentum publicae honestatis cum illa per dicta tit. IV, a n. 10.

63. *Imo nec cum alia, si carnaliter cognita est consanguinea in primo gradu. Est tamen hoc ultimum consuetudine abrogatum.* — Imo si sponsae consanguinea carnaliter cognita est in primo gradu, v. g. mater, aut soror, tunc tam sponsus, quam sponsae consanguinea peccans prohibetur in posterum cum quacunque alia matrimonium contrahere, can. *Si quis*, 5, cau. 35, q. 2 et 3, et c. 2, *Ex litteris*, 8, de *Eo, qui cognovit*. Verum requiruntur ad hoc etiam conditiones, quae requiruntur in eo, qui cognovit consanguineam uxoris in primo vel secundo gradu, juxta dicta a n. 47. Imo sicut usu, aut consuetudine contraria abrogatam diximus poenam abstinendi a quocunque alio matrimonio in cognoscente consanguineam uxoris, sic idem dicimus modo servatis servandis de cognoscente. Consanguineam sponsam quoad poenam abstinendi a matrimonio cum quacunque alia manentibus tamen in suo robore impedimentis affinitatis, et publicae honestatis provenientibus ex casu, qua quis cognovit consanguineam suae sponsae. (ADNOTATIO LXXXIX.)

TITULUS XV.

De frigidis, et maleficiatis, et impotentia coeundi.

1. *Ratio continuationis.* — Inter alia matrimonii impedimenta est etiam impotentia coeundi, seu habendi copulam conjugalem: quae impotentia quia ex varia causa, ut ex nimia viri frigiditate, aut ex maleficio, aut aliunde provenire potest, ideo praesens titulus de quavis tali impotentia undecunque proveniente agit.

2. *Impotentia coeundi, quatenus est impedimentum dirimens, quid?* — Queritur I. Quid ad praesens, et quotuplex sit impotentia. Resp. I. Est inhabilitas ad habendam copulam carnalem perfectam talem quae fit per feminae vasis penetrationem, et seminis in id effusionem. Sanchez, lib. VII, disp. 92, n. 1; Abbas, in c. *Quod sedem*, 2, h. t., n. 5; Pirhing, h. t., n. 1, cum communi. Et patebit magis ex sequentibus.

3. *Alia est naturalis seu intrinseca. Frigiditas et frigidi, quid?* — Resp. II. Impotentia coeundi varie dividitur. Nam primo alia est

naturalis seu intrinseca: alia accidentalis seu extrinseca. Illa est, quae ex ipsius naturae defectu oritur: cujusmodi in femina est arclitudo; si nempe tam arctum habeat vas, ut a viro penetrari nullatenus possit. In viris vero nimia frigiditas, aut caliditas. Frigiditas quidem, quando vir ob temperamentum nimis frigidum caret sufficientibus spiritibus membri erectionem, et ad seminis effusionem excitantibus, ita, ut vel omnino coire et virilia in feminae vas immittere; aut semen illud emittere non valeat. Et ita ob temperamentum frigidum constituti frigidi vocantur, frigiditatemque habere dicuntur, quae in solis reperitur viris, ut D. Thomas in 4, dist. 34, q. un. a. 2, ad 6. communiter receptus bene probat. Nimia caliditas autem adesse censetur, quando vir ob temperamentum nimis calidum statim ac virga habilis ad copulam invenitur, ita praepropere emittit semen, ut intra vas femineum illud immittere nunquam valeat: quamvis, ut bene advertit D. Thomas, loc. cit., in corpore, haec impotentia ex caliditate rarissime, et vix unquam contingat.

4. *Alia impotentia est accidentalis et extrinseca.* — Impotentia accidentalis, seu extrinseca est, quae non ex naturae defectu, sed ex maleficio, vel hominis opera provenit: qualis invenitur in maleficiatis, castratis etc.

5. *Alia perpetua, alia temporalis.* — Secundo dividitur impotentia in perpetuam, et temporalem. Perpetua est, quae absque mortis periculo, nec per licita media naturalia, nec per spiritualia, puta, per consuetos ecclesiae exorcismos, aut benedictiones, etc. tolli potest; et si per miraculum vel media illicita, vel per media naturalia cum mortis periculo tolli valeat. Temporalis est, quae vel opera, vel arte naturali licita, vel per consuetos ecclesiae exorcismos, aut alia media spiritualia praeter miraculum tolli potest, arg. c. *Fraternitatis*, 6, h. t. ibi: «Nos perspicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod praeter divinum miraculum per opus humanum, absque corporali periculo potuit removeri,» et ibi doctores communiter, qui etiam conveniunt, impedimentum perpetuum esse, etsi per medium illicitum, incantationem v. g. vel maleficium contrarium tolli queat; quia de jure illud tantum possibile, et fieri posse censetur, quod licite fieri potest, can. *Fraternitatis*, 15, cau. 22, q. a. juncta Glossa §. *Quod potest*.

6. *Perpetua non est, quæ sine vitæ periculo, etsi non sine periculo infirmitatis, aut incommodi gravis tolli potest.* — Controversia tamen inter doctores est, an impedimentum perpetuum censi debeat, quod per media naturalia tolli quidem potest absque vitæ periculo, non tamen absque periculo gravis infirmitatis, aut incommodi corporalis. Affirmativam plures tenent apud Sanchez, lib. VII, disp. 93, n. 17, eo quod pontifex in cit. c. *Fraternitatis*, h. t. præcise requirat periculum corporale, et non vitæ, tamen ibid. n. 18. probabilius negativam amplectitur, quam etiam docet Barbosa, in. c. *Fraternitatis*, h. t.; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. CXII, n. 28 et alii, arg. cit., c. *Fraternitatis*. § *Per hæc autem*, h. t., ubi, quod in præcedenti §. per ly periculum corporale intellexerit solum periculum vitæ, manifeste declarat illis verbis: « Ut ex ea mortis periculum timeatur. »

7. Infertur proinde validum esse matrimonium, quod cum femina arcta initur, si arctitudo illius per incisionem absque vitæ periculo, licet non absque gravi dolore, et corporis incommodo, morbive non lethalis periculo tolli potest. Sanchez, loc. cit., n. 23; Gutierrez, de *Matrim.* disp. 112, n. 28; Palao, de *Sponsalib.*, disp. c. pun. 14. § 1, n. 4, quam proin incisionem pati debet mulier arcta per dicenda infra num. 65 et seqq.

8. *Impotentia alia est absoluta, alia respectiva.* — Tertio impotentia coeundi alia est absoluta, alia respectiva. Absoluta est, quæ respectu omnium alterius sexus personarum datur, ita ut habens illam, cum nulla persona perfectam copulam carnalem habere possit. Respectiva est, quæ tantum respectu unius, aut plurium certarum personarum, non item respectu omnium datur, ita, ut licet laborans hac impotentia coire non possit cum hac, vel illa persona, possit tamen cum alia. Talis subinde consurgit ex maleficio, quo ita afficitur persona, ut cum una vel altera persona nullatenus coire valeat, et si cum alia copulam habere bene possit. Talis etiam reperitur in illis, qui habent nimiam improportionem in partibus genitalibus, v. g. si viri genitalia sunt nimis crassa, muliebria autem angusta, ita ut cum ista coire nunquam possit, neque incisio sufficiens sine mortis periculo fieri queat; quamvis tam ille, quam ista cum alia persona, aliam corporis proportionem habente, copulam perfectam habere bene possit.

9. *Omnis et sola impotentia perpetua dirimit matrimonium.* — Quæritur II. Quænam impotentia ex recensitis dirimat matrimonium? Resp. I. Omnis et sola perpetua, matrimonium antecedens impotentia habendi perfectam copulam carnalem, est impedimentum dirimens matrimonii. Communis ac certa, ob claram juris dispositionem Tot. h. t. Et quidem dicitur imprimis: « Omnis impotentia perpetua, » ad indicandum, nihil referre, sive intrinseca et naturalis, sive absoluta, sive respectiva, dummodo sit perpetua. Ratio est; quia de essentia et intrinseca ratione matrimonii est obligatio ad reddendum debitum conjugale, et traditio corporis ad copulam carnalem conjugalem; atqui perpetuo impotens ad copulam, non potest se obligare ad eam: « Impossibile enim nulla est obligatio, » l. CLXXXV, ff. de *Reg. Jur.* in 6, nec potest tradere corpus ad hunc usum: cum nemo possit dare, quod non habet, arg. *Nemo*. 79, de *Reg. jur.* in 6. ergo.

10. *Etiam respectiva.* — Hinc licet impotentia respectiva non inducat impedimentum respectu omnium, inducit tamen illud respectu illius aut illarum personarum, respectu quarum datur, ut cum communi bene docet Sanchez, lib. VII, disp. 93, num. 3, arg. cau. fin. cau. 33, quæst. 1, dummodo talis respectiva impotentia sit perpetua; uti esse potest juxta Abbatem in c. *Fraternitatis*, h. t., num. 19. Sanchez, loc. cit., numer. 5; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. CXIII, a. numer. 1, et communem aliorum contra paucos alios, arg. cit. cau. 33, quæst. 1. Et patet; quia plane contingere potest, quod alicujus viri genitalia ita sint crassa, ut respectu alicujus certæ mulieris parvæ, et angusta muliebria habentis adsit impotentia perpetua coeundi, quæ absque vitæ periculo tolli nequit.

11. *Temporalis non dirimit.* — Dicitur secundo in conclusione sola impotentia perpetua: ad indicandum, quod temporalis impotentia matrimonium non dirimat, ut omnes concedunt, textu expresso, c. *Fraternitatis*. 6. h. t. Nec obstat, c. II, h. t., et c. *Continebatur*. de *Desponsat. Impub.* ubi impuberes ob impotentiam coeundi dicuntur inhabiles ad matrimonium; cum tamen horum impotentia sit tantum temporalis. Resp. enim, de impuberibus specialem adesse dispositionem juris positivi, de jure naturali autem nullum inter eos versari impedimen-

tum, cum in eo Papa valeat dispensare textu claro c. II, de *Desponsat. Impub.*

12. *Neque perpetua, si matrimonium subsequitur.* — Dicitur tertio in conclusione matrimonium antecedens; quia si impedimentum post matrimonium superveniat, neutquam dirimit matrimonium, juxta unanimum et certam textu expresso, can. *Hi qui*, 25. cau. 32, q. 7. idque propter ejus indissolubilitatem. Quod intellige, etsi matrimonium nondum consummatum, sed tantum ratum solummodo sit, ut cum communi bene docet Abbas in c. *Ex litteris*, 3. h. t., et ibi Anchoranus in fine, ac Barbosa, n. 2, dicens esse sententiam verissimam, quod idem dicit Sanchez, lib. VII, disp. 102, n. 3. Ratio est: tum quia jura indistincte loquuntur, matrimonium ob superveniens impedimentum non dirimi, arg. cit. can. *Hi qui* cau. 32. q. 7, et can. *Si uxorem*. 18, cau. 32, q. 5. Tum quia matrimonium ratum non nisi professione religiosa dissolvitur, arg. c. *Ex publico*, et c. *Ex parte*. de *Convers. conjug.* unde etiam matrimonium jam contractum non dirimitur ob impedimentum affinitatis superveniens.

13. *Solvitur instantia.* — Nec obstat, quod adversarii objiciunt, c. 3, h. t., nec can. *Quod proposuisti*, can. 32, quæst. 7. quia ibidem vel est sermo de impedimento matrimonium antecedente, vel de casu, quo Papa in matrimonio rato dispensavit, quod ob superveniens impedimentum fieri posse, cum aliis bene observat Abbas, loc. cit.

Cæterum quid juris, si dabitur, an impedimentum antecesserit matrimonium, vel illud sit secutum: item quid in tali casu liceat conjugibus, dicitur infra a n. 27. Interea.

14. *Impotentia perpetua est, si vir intra vas seminare nequit.* — Dicitur quarto in conclusione, habendi copulam perfectam; per quam hic intelligimus illam, qua saltem vir seminat, ut proin verum adesse censeatur impedimentum impotentiae, si vir sive ex proprio, sive mulieris defectu, vel omnino non, vel non intra vas feminae seminare potest, etsi cum illa congregari, et vas illius penetrare valeat. Sanchez, lib. VII, disp. 92, n. 7; Abbas, in c. II, h. t., n. 5, cum communi. Ratio est, quia de ratione matrimonii est traditio corporis ad copulam conjugalem; at non reputatur conjugalis, si semper deficit semen; coitus enim et copula est tantum via ad actum conjugalem perficiendum.

15. *Semen mulieris non requiritur, sed sufficit ad matrimonium, si mulier semen viri recipere possit etsi illud retinere non valeat.* — Sufficit tamen, si vir seminare possit, etsi femina seminare nequeat, Sanchez, lib. VII, disp. 92, n. 8, eo quod semen feminae non sit necessarium ad generationem prolis, licet ad eam multum conferat, juxta dicta tit. præced. n. 43.

16. Pariter sufficit, si vir semen intra vas mulieris emittere valeat, etsi mulier illud retinere nequeat, Sanchez, loc. cit., n. 11. Ratio est: tum quia tunc jam habetur copula conjugalis. Tum quia ex eo, quod semen retinere nequeat, tantum sequitur, eam esse sterilem, quod valori matrimonii non obest juxta dicenda num. seq.

17. *Steriles non habent impedimentum impotentiae, sed possunt nubere.* — Resp. II. Impotentia generandi, seu sterilitas non inducit impedimentum impotentiae; dummodo adsit potentia habendi copulam perfectam num. præced. descriptam, Sanchez, lib. VII, disp. 92, n. 26, dicens esse certissimum, Pirhing, h. t., n. 4; Engel, h. t., n. 3, cum communi contra Felinum, in c. *Cum sit*, 6. de *Foro compet.*, n. 15, arg. can. *Tantum*. 27. cau. 32. q. 7. Ratio est: tum quia steriles, ut suppono, possunt habere veram copulam conjugalem. Tum quia etsi steriles non habeant, nec possint habere primarium finem matrimonii, qui est procreatio prolis, possunt tamen habere secundarium, qui est remedium concupiscentiae, et solatium humanitatis, ut dicitur can. *Nuptiarum*, 41. cau. 27, q. 1, quapropter steriles copulam conjugalem tam licite habere possunt, quam fecundi. Tum etiam; quia sterilitas progressu temporis sæpe corrigitur, prout constat variis exemplis ex Scriptura sacra, et historia profana. Accedit universalis praxis et consuetudo, quæ est optima legum interpretis, l. XXXVII, ff. de *Legib.* Ecclesia siquidem, etsi sciat, semen in senibus ac decrepitis ordinarie esse sterile, eos nihilominus ad matrimonium admittit; nec etiam juvenes conjuges, nec senes ob sterilitatem etsi patentem dissolvit, sed eos in libero matrimonii usu permittit.

18. *Hinc in quavis ætate quis nubere potest.* — Ex dictis infertur pro praxi I. In quacunque etiam decrepita ætate homines contrahere posse matrimonium ob dicta n. præced. Nec obstat, quod jure civili antiquo lege Papia, et Julia matrimonium contrahere

prohibitum fuerit viris annum sexagesimum excedentibus, et feminis post annum quinquagesimum. Nam contra est tum universalis usus et praxis Ecclesiae: tum quia illa antiqua lex sublata est a Justiniano imperatore, l. *Sancimus*. 27. c. de *Nuptiis*.

19. *Nisi ita exhaustus quis esset, ut copulam perfectam habere non amplius posset.* — Limitatur tamen recte num. praeced. de senibus data doctrina, in casu, quo senex ita exhaustus ac decrepatus est, ut nullo modo possit amplius habere copulam perfectam, nec ad eam arte medicinae, aut aliis licitis mediis juvari, Sanchez, lib. VII, disp. 92, q. 24, ubi plurimos alios citat, Engel, loc. cit.; Pirhing, loc. cit.; Barbosa, in c. II, h. t., n. 6; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. cxii, n. 12 et seqq. Ratio patet ex dictis n. 14.

20. *Valet matrimonium cum existente in periculo mortis, nisi vi morbi totaliter esset destructa potentia generandi.* — Infertur II. Validum esse matrimonium, quod cum eo, qui est in articulo mortis, contrahitur ob legitimationem prolis v. g. aut salutem animae, quae ob nimium affectum erga aliquam concubinam periclitatur ex eo, quod serium habere non possit propositum eam dimittendi, etc. Sanchez, lib. VII, disp. 105, n. 3; Palao, de *Sponsal.*, disp. 4. pun. 14, § 2, n. 6; Barbosa, in c. *Tanta*. 6. *Qui filii sint legitimi*, n. 8. eoque teste ibi omnes, Pirhing, loc. cit., n. 6. Covarruvias, p. 2, cap. viii, § 2, n. 10. Ratio est, quia in tali (ut supponitur et praesumitur) adhuc vera existit potentia habendi copulam perfectam, etsi per accidens hoc tempore sit impedita. Accedit Ecclesiae praxis et consuetudo recepta. Quod si tamen constaret in aegrotante potentiam habendi copulam perfectam, vi morbi esse omnino destructam, prout fieri potest, utique matrimonium irritum esset, ut bene advertit Palao, loc. cit., unde quaque enim proveniat vera impotentia perpetua ad habendam copulam perfectam, adest impedimentum dirimens, cum desint substantialia matrimonii per dicta n. 9 et 14.

21. *Cum spadonibus et eunuchis nullum est matrimonium, si utroque testiculo carent, secus est, si tantum uno carent.* — Infertur III. Eunuchos, spadones, et castratos utroque testiculo carentes, valide non posse contrahere matrimonium; quia non possunt emittere verum semen, quod tamen requiritur juxta dicta n. 14. Accedit, idem decisum, et declaratum esse a Sixto V, qui Hispaniarum

legato, desuper interroganti, ita respondit: «Fraternitati tuae praesentes committimus, et mandamus, ut conjugia per eunuchos et spadones utroque testiculo carentes, cum quibusvis mulieribus, sive etiam scientibus contrahi prohibeas, eosque ad matrimonium quomodocunque contrahendum, inhabiles auctoritate nostra declares.» Secus est, si uno tantum testiculo carent; hos enim matrimonium valide et licite contrahere posse, extra controversiam est, docetque cum communi aliorum Abbas, in c. II, h. t., n. 5, ubi ita interpretatur l. *Si serva*. 39, § *Si spadoni*. ff. de *Jure dot.*

22. *Hermaphroditum secundum sexum praevalem valide contrahunt matrimonium.* — Infertur IV. Hermaphroditos quoque, id est, de utroque sexu participant, capaces esse valide ac licite contrahendi matrimonii conformiter sexui praevaleanti, ita ut tanquam vir nubere valeat, quando in illo sexus virilis praevalet, et tanquam femina, quando sexus femineus praevalet, Sanchez, lib. VII, disp. 106, n. 4; Gutierrez, de *Matrim.* disp. 119, n. 1; Pirhing, h. t., n. 3, cum communi. Ratio est, quia hermaphroditus reputatur vir, si virilis sexus praevalet; femina vero si praevalet sexus femineus, l. *Queritur*. 10. de *Statu hominum*, ibi: «Queritur hermaphroditum cui comparemus? et magis puto, ejus sexus existimandum, qui in eo praevalet.»

23. *Si nullus sexus praevalet, juxta utrumque valide nubunt: et quomodo?* — Quod, si nullus sexus praevalet, sed uterque aequalis apparet, tunc pro libitu vel ut vir, vel ut femina nubere potest, Sanchez, loc. cit.; Gutierrez, loc. cit.; Sylvester, §. *Hermaphroditus in fine*; Pirhing, loc. cit., dummodo alteri sexui perpetuo renuntiet, et prius juret, quod in posterum non nisi secundum sexum semel electum copula uti velit. Hinc parochus tali hermaphroditum matrimonio assistere non debet, nisi coram iudice ecclesiastico praefatum juramentum fuerit depositum. Nec potest talis conjuge suo defuncto postea secundum alterum sexum licite nubere; quamvis, si ita nuberet, matrimonium validum foret, utpote nullo jure irritatum, Sanchez, loc. cit.

24. *Possunt etiam secundum minus praevalem sexum nubere; et quando?* — Porro in casu, quo unus sexus praevalet quidem, non tamen ita, quin secundum alterum sexum debiliorem adhaec vere sit capax ha-

bendi veram copulam perfectam, potest etiam secundum hunc debiliorem sexum (praestito prius juramento ut supra num. praeced.) matrimonium valide et licite contrahere, Pontius, lib. VII, cap. lxxv, n. 8; Perez, disp. 36, sect. 13, n. 4. Ratio est, quia nec naturali, nec positivo aliquo jure irritum, vel prohibitum invenitur.

25. *Quis sexus praevalet, unde cognoscatur?* — Caeterum, quoniam sexus praevalet, standum est iudicio peritarum matronarum ac medicorum: qui, si determinare nequeant, quoniam sexus praevalet, judicandum est, eum esse aequalem. Quoniam autem sexus praedominetur, standum est ipsiusmet hermaphroditum dicto, utpote qui de praesenti rem plus quam alii cognoscere valet. Sanchez, loc. cit., n. 2 et 9.

26. *Qui dubitat, an laboret impotentia perpetua, non potest licite contrahere matrimonium.* — Queritur III. Quid juris, si dubium est, an adsit impotentia; vel an impotentia sit perpetua, vel temporalis? Item an praecesserit matrimonium, vel eo jam contracto primum supervenerit? Resp. I. Qui ante matrimonium dubitat, an laboret vera impotentia perpetua necne, peccat mortaliter, si stante dubio matrimonium contrahit. Sanchez, lib. VII, disp. 103, n. 10; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. cxvi, n. 2; Palao, de *Sponsal.*, disp. 4, pun. 14, § 7, n. 1 dicens sententiam hanc esse certam. Ratio est, quia gravem injuriam infert alteri parti, simul et sacramento matrimonii, utpote quod exponit periculo irritationis; quod, si nihilominus stante tali dubio matrimonium contrahit, petere et reddere potest debitum conjugale, ut sibi et Ecclesiae constare possit, an valide vel invalide contraxerit matrimonium, Palao, loc. cit., n. 2, per dicenda infra n. seq.

27. *Si contracto matrimonio dubium prius habitum adhuc perseveret, vel primum adventum de impotentia perpetua, possunt et debent conjuges per triennium tentare copulam.* — Resp. II. Si matrimonio jam contracto primum emergat, vel prius habitum adhuc perseveret dubium, an quis laboret vera impotentia perpetua necne, poterit et debet per integrum triennium tentare, an copulam perfectam habere valeat. Sanchez, lib. VII, disp. 108, n. 5; Palao, loc. cit., § 9, n. 6; Pirhing, h. t., n. 16, cum communi aliorum, arg. c. *Laudabilem*. 5, h. t., et c. fin. eod. Quod tempus non computatur

a tempore matrimonii contracti, sed attentatae copulae, Glossa, in cit., c. *Laudabilem*, 5, h. t. §. *Celebrati*. Sanchez, loc. cit., disp. 110, n. 1. eoque teste omnes; arg. can. *Requisivisti*. 2, cau. 33, q. 1. Ratio est; quia praefatum triennium conceditur ad probandum, experiendum, et explorandum, an impotentia perpetua adsit, necne: Haec autem exploratio sola inchoatur copulae attentione: ergo.

28. *Si constat de impotentia perpetua, dubitatur autem, an praecesserit, an vero subsequuta sit matrimonium, praesumitur praecessisse, sive impotentia sit intrinseca.* — Resp. III. Si constat quidem de impotentia perpetua, dubitatur autem, an praecesserit matrimonium, vel illo jam contracto supervenerit, praesumitur, eam praecessisse, si impotentia naturalis, seu intrinseca est. Sanchez, lib. VII, disp. 103, n. 5; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. cxvi, n. 2, cum communi aliorum praesertim illorum, qui universaliter de quavis tam accidentali, quam naturali impotentia docent, in dubio, an praecesserit matrimonium, an vero supervenerit, praesumi eam praecessisse, inter quos sunt Abbas, in c. *Fraternitatis*, 6. h. t., n. 16, et ibi Joan. Andreas, n. 15; Anchoranus, n. 16; Hostiensis, n. 4; Sylvester, §. *Matrimonium*, 8, q. 16, dicto. 9; Mascardus, de *Probatione*. Concl. 816, n. 19, et concl. 1027, n. 3, et alii, arg. c. fin., h. t., ubi sine ulla probatione, an impotentia praecesserit, vel subsequuta sit matrimonium, jubetur matrimonium annullari, si post triennem cohabitationem conjuges non potuerunt habere copulam perfectam, quod fieri non posset, nisi semper praesumeretur, impotentiam praecessisse.

Ratio est; tum, quia quae a natura insunt semper, consequenter etiam antecedenter inesse praesumuntur, ut bene probat Menochius, de *Praesumpt.* lib. I, *Praesumpt.* 14, n. 3. Tum quia praesumendo, impotentiam praecessisse, consulitur bono prolis, et evitatur incontinentiae periculum, hoc ipso, quod alter conjux potentia habendi copulam, et generandi pollens, possit cum alio contrahere matrimonium, in eoque generare prolem, et evitare incontinentiae periculum, in quo alias manens cum conjuge impotente semper versari deberet.

Nec obstat c. *Licet ex quadam*. in fine de *Testib. et Attestat.* ubi habetur, in dubio semper judicandum esse pro valore matrimonii. Resp. cum Abbate et aliis doc-